

Miquel Àngel Pradilla, *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica, Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, XX, 2015, 179 pp., ISBN: 978-84-9965-254-2

Com és sabut, la sociolingüística, en tant que branca específica de les ciències del llenguatge, va nèixer a la segona meitat del segle XX, a fi de donar resposta teoricopràctica als reptes que plantejava la concurrència de diverses llengües, codis o varietats idiomàtiques en un mateix espai. Ni els lingüistes tradicionals, ni les diferents escoles estructuralistes, ni la incipient gramàtica generativa havien parat esment en la dimensió social de la comunicació lingüística. En un món que encara es recuperava de l'hecatombe bèl·lica, una omisió tan clamorosa no podia passar desapercebuda. En efecte, la gènesi de la sociolingüística es va produir enmig de les tensions de la guerra freda. Però aviat va superar l'estret horitzó de la pugna bipolar i es va encomanar de l'actitud crítica que s'escamparia a partir de les revoltes del 1968, amb moltes contradiccions i un cert aire d'utopia.

El pensament sociolingüístic, i la sensibilitat que se'n derivava, van arrelar amb força a casa nostra a les acaballes del franquisme. La resistència a la dictadura havia consumit la major part de les energies dels qui havien viscut el sotrac de la guerra i la repressió. Però les generacions més joves, tot i que patien el règim igualment, se sentien més lliures d'adaptar els estímuls intel·lectuals que venien de fora a la reconstrucció del país. I en aquesta comesa, la recuperació de la llengua era una premissa indiscutible. S'explica, doncs, que la sociolingüística catalana haja tingut d'aleshores ençà un conreu notable i que haja fet aportacions molt significatives a la comprensió dels fets lingüístics com a fets socials. O dit altrament, que s'haja ocupat d'indagar en les dues cares de la comunicació verbal històricament determinada: les funcions socials de les llengües i les funcions lingüístiques de les societats.

Aquestes consideracions liminars són necessàries per a entendre l'abast i la significació d'aquest nou llibre de Miquel Àngel Pradilla, un autor prolífic, que alterna la docència a la Universitat Rovira i Virgili amb la recerca sobre temes de variació lingüística, sociologia de la llengua i planificació lingüístiques, entre altres camps interconnectats. D'altra banda, el professor Pradilla és des del 2005 membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i des del 2009 dirigeix la Xarxa Cruscat d'aquesta institució, des de la qual ha coordinat els informes anuals sobre l'estat de la llengua catalana. A més a més, Pradilla és un activista dinàmic, editor, difusor cultural i promotor, entre altres iniciatives, de les trobades d'estudi sobre l'antiga diòcesi de Tortosa. Nascut a Rossell, el Baix Maestrat, i fincat de fa anys al Camp de Tarragona, és segurament aquesta seua condició de valencià/català de cruïlla, a cavall

entre dos països que són la mateixa terra i la mateixa gent, el que li permet parlar de la situació de l'idioma amb llibertat, sense hipoteques partidistes o submissions institucionals prèvies.

El llibre que ara comentem és un treball important, que es llegeix amb facilitat, tot i la naturalesa complexa de les matèries que aborda. D'entrada, el títol pot desorientar una mica el lector poc avesat a la discussió sociolingüística. Encara que el subjecte protagonista i alhora destinatari de les reflexions de Pradilla és la comunitat de llengua catalana, l'obra no és ben bé una indagació en el concepte en si. Ni tampoc en la història i projecció de futur d'aquesta comunitat. No se centra tant en el què, podríem dir-ne, sinó més aviat en el mode i els instruments de redreçar el seu rumb, en el com assolir la normalitat lingüística, en tant que realització plena de les potencialitats comunicatives i simbòliques. Dit altrament, és un estudi sobre les diverses línies en què es desglossa la planificació lingüística. El prologuista, Isidor Marí, destaca justament la competència de l'autor per a abordar aquest tema, nexa d'unió entre la teoria i la pràctica sociolingüístiques. Val a dir, però, que l'autor s'hi està d'emetre profecies o postular solucions taumatúrgiques, cosa que s'agraeix, quan d'il·luminats amb receptes miraculoses ja anem ben servits.

En el tractament de la planificació lingüística (*language planning*), Pradilla segueix la coneguda dicotomia del lingüista alemany Heinz Kloos, per a qui totes les dimensions inherents a les llengües s'aglutinaven en dues grans categories, el *corpus*, o conjunt de missatges formats que integren una llengua natural, i *status*, o ancoratge d'aquesta en la realitat sociohistòrica, que en determina el grau d'implantació i, de retruc, de desenvolupament. Tot i que la interdependència d'ambdós aspectes és absoluta, hi ha un vessant de la planificació que incideix de ple sobre els continguts del corpus (*corpus planning*) i un altre que se centra en les virtualitats de l'estatus (*status planning*). Tots dos corresponen, salvant les distàncies, al que la bibliografia sociolingüística autòctona designa respectivament com a «normativització» i «extensió social de la llengua». Pradilla fa seua la distinció d'un altre lingüista, el nord-americà Robert L. Cooper, que proposa de diferenciar dos grans àmbits dins l'*status planning*: el funcional, identificable en les esferes de la vida pública, i el relatiu a l'adquisició de la llengua, vinculat sobretot a l'ensenyament, que segons l'opinió de Cooper mereix un tractament singular.

Amb aquest bagatge conceptual de base, enriquit amb moltes altres aportacions de pes, Pradilla estructura el seu recorregut en quatre capítols. Els tres primers corresponen a les tres referides línies de la planificació lingüística. El quart és una mena de contrast entre el que podria ser i el que és, per tal com presenta l'evolució de la

comunitat lingüística fins al 2013, tot actualitzant les dades de l'onada d'enquestes d'usos lingüístics dels anys 2003 i 2004.

El capítol inicial, intitulat *Planificació formal. La gestió normativa de la llengua catalana*, és el de més densitat conceptual, i resulta per això mateix el més suggestiu quant al debat d'idees, exercici més aviat poc habitual en les nostres disciplines. Pradilla comença descrivint com l'evolució política dels diversos territoris del català ha desembocat en el qüestionament de la codificació monocèntrica. Aquesta, sota l'impuls noucentista s'encetà a Catalunya, de la mà de Fabra i l'IEC, i conformà al primer terç del segle xx la base de l'estandardització i l'extensió de l'ús públic de la llengua. A l'espai valencià i les Illes Balears, amb un panorama sociopolític diferent, la menor pressió normalitzadora determinà que es plantegés l'«adaptació» regional de la norma fabriana. El model dissenyat per Fabra era composicional i polimòrfic, però se centrava en els usos prestigiats del català central i la seu física on radicava la potestat normativa era la capital catalana.

Dècades després, en el context de la restauració democràtica i la descentralització administrativa que auspicià el marc legal de 1978, es posava en qüestió el monopoli codificador del Principat i de Barcelona. Les regions on més s'ha aprofundit en aquest esquerdament del monocentrisme normatiu són l'Aragó i, sobretot, el País Valencià. Pradilla no té gaire en compte el conat de secessionisme balearic i se centra en els problemes de disgregació simbòlica i normativa de la Franja i el territori valencià. Ambdues tenen un pes pesorós, i el pesor és sociològic i sociològic, ben de igual a la Franja, la creïda del LAPAO va obrir una escletxa que s'ha tancat en fals, tornant a l'estancament polític que s'hi ha patit durant dècades, tot i ser la regió de l'àrea catalanoparlant amb els més alts índexs d'ús oral de la llengua. Més complex és el cas valencià, als problemes del qual ja va dedicar Pradilla una monografia anterior, *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística* (2008). Per origen i especialització professional, Pradilla coneix molt bé les singularitats valencianes i ha seguit al detall el procés de gènesi, constitució i desplegament normatiu de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), amb totes les implicacions polítiques i sociolingüístiques que se'n deriven. L'acceptació social d'aquest organisme s'ha produït forçant un consens politicomediàtic prou ampli al voltant d'aquesta equació: territori singular = poder polític autòcton = afirmació de la varietat lingüística pròpia. Equació que constitueix el nucli argumental d'una deriva normativitzadora, de la qual s'han fet valoracions contraposades. En efecte, alguns analistes polítics i mediàtics defensen que l'AVL ha contribuït a desarmar el conflicte social al voltant del nom, la identitat genètica i els símbols de la llengua dels valencians. Per contra, crítics com Pradilla avisen del risc

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

que l'èmfasi en els particularismes normatius (ortogràfics, morfosintàctics i lèxics) avale polítiques de retrocés en l'ús públic del valencià: la «contraplanificació lingüística», terme desenvolupat per l'autor en altres treballs. I que, a més, aprofundesca la disgregació interterritorial, amb un final de fractura secessionista, molt semblant al que ha allunyat el gallec oficial de la resta de la comunitat lusòfona.

A més de les abundoses referències al cas valencià, que reapareixen als altres capítols, Pradilla proposa una «(re)definició del concepte de comunitat lingüística, com a rerefons de tota la reflexió». Val a dir que aquest replantejament es mou en un nivell d'alta especulació conceptual, on l'autor postula l'avanç envers la «unitat sociolingüística» o «comunitat de consciència» que va demanar Lluís V. Aracil fa més de 30 anys. Aquesta refundació conceptual implica atendre dues classes de factors. D'una banda, els de caràcter simbólicoactitudinal, la comunió de normes i actituds, seguint els referents de Fishman i Labov. De l'altra, els factors d'interrelació o interacció comunicativa, seguint la drecera de Hudson i Gumperz, entre altres autors. Els aspectes actitudinals o subjectius i els més objectius d'intercomprensió dinàmica conflueixen en la construcció social de la realitat, una interfície on connecten fets i percepcions. Per a entendre com les distàncies interlingüístiques es poden expandir o contraure, Pradilla invoca el ja esmentat Heinz Kloos, que va descriure les dues vies en què es produeix la individuació o separació de varietats lingüístiques: l'elaboració induïda per una voluntat política (*Ausbausprachen*) o per una distanciació formal no buscada *a priori* (*Abstandsprachen*). I també demana el concurs d'un altre lingüista germànic, Georg Kremnitz, que ha destacat com de labil i inestable és la consciència lingüística dels parlants, els quals, en el seu capteniment comunicatiu, activen «una mena de saber lingüístic en construcció permanent», sotmés a un tot de contradiccions i interessos grupals.

Els altres tres capítols de *La catalanofonia* tenen un caire més factual i aporten moltes dades sobre els vincles entre la planificació i els fluxos comunicatius reals. El capítol segon, *Planificació funcional. La intervenció sobre els usos lingüístics*, s'estén sobre dos eixos: les dinàmiques ideològiques i les polítiques lingüístiques. I considera les dues direccions dels processos i iniciatives d'extensió de l'ús social de la llengua: l'acció de dalt a baix, de les estructures de govern cap al conjunt social, i, complementàriament, l'acció que va de baix a dalt, de la societat civil a les instàncies de poder. El capítol tercer, *Planificació de l'adquisició. Els models lingüístics educatius*, revisa el pes concedit a l'educació lingüística en la política educativa de l'Estat i de cada territori autònom. Així, s'hi analitza la involució experimentada amb la «Llei Wert», la LOMQE, els atacs al model de conjunció lingüística de Catalunya i els contenciosos de les Balears i el País Valencià, on l'intent d'implantar un model educatiu trilingüe aprofundiria *de facto* la minorització de la llengua pròpia. Finalment, el capítol quart, *Evolució de la*

comunitat lingüística, constitueix una actualització extensa (més de seixanta pàgines) dels indicadors de competència, ús i representació, disponibles als territoris catalanoparlants sota jurisdicció espanyola i a Andorra fins al 2012, a partir de les dades de la xarxa CRUSCAT.

El llibre es tanca amb un útil corol·lari, on es recapitulen les línies de discussió desplegades al llarg del text, es remarquen les principals magnituds numèriques i es destaquen els principals dilemes relatius a la planificació i el futur del català. Convé precisar que el diagnòstic final es fa tot just abans d'iniciar-se a Catalunya l'actual procés «sobiranista». Al cap i a la fi, com adverteix l'autor, «...el període que s'inicia l'any 2011 requerirà un capítol destacat en la futura història social de la llengua catalana».

Amb una exposició matisada, que defuig el to abrandat de soflama amb què de vegades es basteix el discurs sociolingüístic, Pradilla alterna descripció, interpretació i prescripció. De vegades ho fa sense marcar gaire el canvi de registre, pressuposant que el lector prou bé que discernirà què pertany al nivell dels fets, què al de les opinions, sempre parcials, per més plausibles o ben construïdes que resulten, i què al de la volició. Ara bé, aquesta facilitat per a commutar el mode textual pot ser un inconvenient a l'hora d'identificar les propostes concretes que es deriven del conjunt de l'anàlisi. Una anàlisi, insistim-hi, documentada i rigorosa, presentada amb claredat i amb vocació de servei a la causa de la llengua.

Una anàlisi que no entra a considerar a fons els avantatges que el terme *Catalanofonia* pot entranyar des del punt de vista del màrqueting lingüístic, com a alternativa a formulacions equivalents fallides. En efecte, el designador *Països Catalans* comporta un projecte polític, segons el qual la llengua és la nació, de molt escassa viabilitat, ara com ara. I qualsevol variant, o arrossega igualment l'estigma «imperialista» (*terres catalanes*) o és llarg per a ser popular (*terres de llengua catalana*). *Catalanofonia* és una proposta glotonímica menys marcada políticament, ja que situa la designació en l'àmbit comunicatiu, una de les idees recurrents del llibre. Ara bé, els *connaisseurs* no podran deixar d'emparentar la *Catalanofonia* amb la *Francophonie* gal·la, i el seu alé de *grandeur* decadent, pompós i teatral. O amb l'aroma neoimperialista de la *Commonwealth*, que si bé no inclou la potència anglosaxona primera, els Estats Units, s'associa clarament al paper de l'anglès com a indiscutible interlingua primera. L'autor faria bé de testar amb treballs de camp i en publicacions futures l'acceptació o el rebuig del terme que postula. Terme que, amb el ric embolcall que l'acompanya, està destinat a ser un referent valuós en la bibliografia sociolingüística catalana.

MIQUEL NICOLÁS
Universitat de València
miquel.nicolas@uv.es